

»Om psykoanalys« på svenska

Per Magnus Johansson

Läkaren och psykoterapeuten Poul Bjerre introducerade psykoanalysen i Sverige för en större publik 1924; han lät då publicera boken *Psykoanalysen – dess uppkomst, omvandlingar och tillämpning*. Den utkom i två band och innehåller artiklar av Sigmund Freud och av elever som Freud utbildat – Carl Gustav Jung, Oskar Pfister¹, Johann Kinkel², Alfred Adler, James Putnam³, Alphonse Maeder⁴ – samt en artikel av Bjerre själv. Den avslutar boken och heter ”Vägen till och från Freud”.

Innan Bjerre hade genomfört sitt bokprojekt tog han brevledes kontakt med Freud kring sina planer. I sitt svar den 30 januari 1924 hävdar Freud att den artikel som Bjerre föreslog skulle översättas – ”Das Interesse an der Psychoanalyse” – tillhörde de mest innehålls- och värdelösa i hans produktion, men, skriver han, ”om Ni anser det vara meningsfullt att översätta den och vill åtaga Er arbetet så kan jag försäkra Er att Ni har min tillåtelse.”⁵ Freud ville hellre att Bjerre skulle översätta hans fem föreläsningar från USA. Det kom emellertid överraskande till Freuds kännedom, enligt ett brev från den 12 oktober 1924, att hans artiklar ”Das Interesse an der Psychoanalyse” och ”Über den Traum” fanns utgivna i en samlingsvolym som innehöll bidrag av bland andra Jung och Adler. Han konstaterar också i nämnda brev att Bjerre inte skickat honom boken, utan att den kommit till honom genom förlagets försorg. Boken föranledde en diskussion mellan Bjerre och Freud, i vilken den senare uttryckte sitt missnöje med den första svenska översättningen av hans artiklar.

Bjerres svar på Freuds kritiska anmärkningar är avslöjande, och utifrån hans egen utgångspunkt sant; det fanns ingenting konstigt med att publicera dessa författare tillsammans. ”Då jag låtit även denna senare bok få titeln *Psykoanalysen*, så har jag följt ett bruk som blivit gängse i världslitteraturen; överallt skall Ni finna ifrågasvarande författare behandlade under detta namn.”⁶ För Bjerre gällde att han fört samman ett antal författare som samtliga enligt honom var psykoanalytiker, var och

en på sitt sätt. I ett utkast till ett brev som den svenske barnläkaren och psykoanalytikern Gösta Harding redovisar framgår också att Bjerre drivit sig till att vilja fråga Freud: ”Vem vet nu att termen psykoterapi stammar från van Renterghen?” Enligt Harding bör Bjerre ha syftat på en lärobok i psykoterapi som van Renterghen och van Eeden författat och som utkom 1894.⁷ Bjerre skriver vidare: ”Fabriksmärken kan patenteras, inte vetenskaplig terminologi.”⁸

Som bakgrund till Bjerres agerande i samband med denna introduktion av Freud för en bredare publik är det av intresse att nämna att Bjerre redan 1911 införde en kritisk samling läkare vid ett möte inom Svenska Läkarsällskapet både försvarat Freuds teori om oedipuskomplexet och lyft fram sublimeringsbegreppets värde. Den teoretiska förändring som Bjerre genomgick mellan 1911 och 1924 kommenterade han själv aldrig direkt.

Det finns ytterligare en anmärkning att göra. I Bjerres artikel som alltså avslutar bokens andra del finns moment som gör att introduktionen av Freuds teori bleknar, medan han själv framträder. Stundtals framställer han sig själv i vad de flesta läsare torde betrakta som en idealiserad form. Han skriver: ”Uppfostrad som jag är i omutligt sannings- och rättfärdighetskrav och med djupt förakt för all presterlig jargong, torde jag vara relativt fri från farliga barndomskomplex som här kunna sätta sanningssökandet på spel.”⁹ Han uppmanar läsaren att ge akt på om ”han kan finna någon punkt, där diskussionen lämnar vetenskapens mark och rinner ut i religiösa fantasier.”¹⁰ Bjerre är enligt egen uppfattning fri från barndomskomplex, djupt sanningssökande och befinner sig alltid på vetenskapens mark. Han identifierar sig med den som kan ange bristerna och felaktigheterna i Freuds teori, samtidigt som det beröm han lägger till är föga förpliktigande. Vägen från Freud överskuggar vägen till.

Vi kan alltså konstatera att Bjerre, i samband med att han 1924 presenterade psykoanalysen för en allmän

publik, inte gjorde någon skillnad vare sig mellan grundare eller elev och inte heller mellan elev som bryter med grundaren eller elev som befinner sig inom grundarens teoretiska referensram. Deras bidrag samlades helt sonika av Bjerre i en volym. I sin egen artikel tar han dessutom på ett principiellt sätt avstånd från Freud. Så introducerade och presenterade Bjerre Freud då.

Vi vill göra det på ett annat sätt och med respekt för den man som är upphovet till psykoanalysen och det som alstras i dess kölvatten.

Freud inbjöds i december 1908 av rektorn för Clark University, G. Stanley Hall, att besöka och föreläsa vid universitetet. Han utnämndes vid en ceremoni där till *juris doktor* fredagen den 10 september 1909, dagen han höll sitt sista föredrag. Freud höll sammanlagt fem föredrag under sitt besök vid universitetet. Det första höll han måndagen den 6 september. Föreläsningarna hölls med anledning av att universitet firade att det var tjugo år sedan det grundades. Den inbjudan Freud erhöll riktades också Carl Gustav Jung och Sándor Ferenczi. Till dessa tre män anslöt sig även Ernest Jones som medföljde på resan. Under de historiska dagarna i september månad 1909 var också A. A. Brill närvarande. Freud betraktade Halls inbjudan som det första internationella erkännandet av "den unga vetenskapen", ett epitet psykoanalysens fader regelbundet gav psykoanalysen. Han har i efterhand talat om föreläsningarna som "förverkligandet av en otrolig dagdröm", vilket antyder att han fäste betydelse vid dem. De fem föreläsningarna bär på introduktionens sårmarke och ger en helhetsbild av psykoanalysen utifrån de historiska uppkomstbetingelserna, den psykoanalytiska praktiken och de teoretiska hörnstenarna.

Noter

1. Oskar Pfister (1873-1956) var en schweizisk pastor och psykoanalytiker. Han kom genom Ludwig Binswanger att träffa Freud 1909. Han hade ett långt och regelbundet utbyte med Freud. Pfister var en av dem som 1919 grundade Schweiz Psykoanalytiska Förening. Trots att de två till viss del hade olika uppfattningar i trosfrågan behöll Freud en respekt för honom. Flera av de skandinaviska pionjärerna gick i läroanalys hos Pfister.

2. Johann Ivan Kinkel var en bulgarisk psykoanalytiker som i sina skrifter bland annat behandlade religionshistoriska frågor och psykoanalysens förhållande till sociologin. Han var verksam på universitetet i Sofia, och publicerade ett flertal artiklar och böcker på 1920-talet, bland annat *Zerstörung der analytischen Psychologie durch Herrn Michael Dimitroff. Streit-schrift. Studien über Psychoanalyse in der Soziologie* (1926).

Freud höll sina föredrag utan noggrant nedtecknat manuskript. Den text som kallas hans fem föreläsningar i USA nedtecknades i efterhand, och texten blev färdig för publicering i december 1909. Föreläsningarna publicerades första gången på engelska i översättning av H. W. Chase i början av 1910.¹¹ Strax därefter utgavs de på tyska som en form av broschyr eller pamflett. Texten utkom i flera upplagor under Freuds livstid och han gjorde få ändringar i den. Freud hann med att se sina föreläsningar i tryck på flera olika språk; polska (1911), ryska (1911), ungerska (1912), holländska (1912), italienska (1915), danska (1920), franska (1921), spanska (1923), portugisiska (1931) och japanska (1933).

Vad beträffar psykoanalysens uppkomst tillskriver Freud i dessa föreläsningar Josef Breuer stor betydelse.¹² Han anger också två avgörande punkter i ett tidigt skede av psykoanalysens utveckling; övergivandet av hypnosen och upptäckten av motståndet. Dessa teoretiska moment kom att utgöra inledningen på en fördjupad förståelse av de neurotiska symptomen. Freud lyfter också fram den infantila sexualiteten, beskriver oedipuskomplexet som neurotikerns kärnkomplex och pekar på att överföringen – och hur man handskas med denna – är en förutsättning för att en psykoanalytisk behandling skall kunna föras till ett slut.

Då det gäller såväl uppkomsten som vidareutvecklingen av teorin ger Freud i dessa föreläsningar flera levande exempel på hur både den psykoanalytiska praktiken och teorin framvuxit ur de terapeutiska ansträngningarna. Denna väg gick för Freud genom ett erkännande av de egna svårigheterna och misslyckandena i kombination med uppgiften att på allvar ta sig an det som ingen annan riktigt ville befatta sig med eller tillmäta betydelse.

3. James Jackson Putnam (1846-1918) var läkare och en av de psykoanalytiska pionjärerna i USA. Han brevväxlade med Freud från och med 1909. Han var ordförande för Bostons Psykoanalytiska Förening från och med 1914. Han skrev ett flertal artiklar om psykoanalysen, vilka kom att bli viktiga i den medicinska miljön i hans hemland.

4. Alphonse Maeder var elev till Jung fram till 1928. Han var en av dem som i Zürich 1908 startade en liten Freudgrupp. I gruppen ingick bland andra Eugen Bleuler och Carl Gustav Jung samt en släkting till Jung vid namn Franz Riklin. Maeder var en de första som formulerade idén om korttidsterapi. Han påpekade betydelsen av att psyko-terapeuten har en genuin önskan att hjälpa patienten.

5. Gösta Harding. "Psykoanalytiskt intermezzo", *Horisont* nr 5/6, 1968, s 52-57. Brev den 30 januari 1924. Brevet mellan

Freud och Bjerre publicerades första gången 1968 i kulturtidskriften *Horisont* nr 5/6. Harry Järv var redaktör för tidskriften. Gösta Harding hade lärt känna Bjerre redan 1928 och var styrelsemedlem i den av Bjerre grundade stiftelsen *Vårstavi*. Brevväxlingen finns också återgiven i Jan Bärmarks och Ingemar Nilssons bok *Poul Bjerre "Människosonen"* (1983), s 524 ff.

6. Bärmark/Nilsson. a. a. s 526.

7. Harding, a.a. s 55.

8. Ibid. s 55.

9. Ibid. s 121.

10. Ibid. s 121.

11. De publicerades i *American Journal of Psychology*, nr 21 (2-3), s 181-218.

12. 1923 införde han emellertid en fotnot i vilken han dämpar den betydelse han tidigare givit Breuer för psykoanalysens uppkomst.

Upphovsrätt / Copyright © 2006

Denna artikel är publicerad i *Psykoanalytisk Tid/Skrift* och är tillgänglig på internet via www.freudianska.org. Artikeln får bara användas för enskilt bruk och får inte distribueras vidare utan upphovsrättsinnehavarens tillstånd.

This article is published in *Psykoanalytisk Tid/Skrift* and available on the Internet at www.freudianska.org. The article is intended for private use only and may not be re-distributed without permission from the copyright holder.

Per Magnus Johansson

Ansvarig utgivare *Psykoanalytisk Tid/Skrift*

Editor-in-Chief *Psykoanalytisk Tid/Skrift*

email: tidskrift@freudianska.org